

Professor Arvid Brodersen

105806

11. Februar 1.4.78

skjedde den 5. april (ikke den 3. som ved en trykkfeil anført i artikkelen). Først *to dager senere*, søndag den 7. april, gikk telegrammet til UD i den form som er gjengitt i Farmand. Man må spørre: Hvorfor denne enorme forsinkelse i ekspedisjonen av en så viktig og presserende sak? Til sammenligning kan nevnes at de Beus i sin bok beklager at varsløst til UD i Haag ikke kunne sendes ut før om aftenen samme dag det var mottatt, da ministeren som protokollmessig måtte signere det var fraværende tidligere på dagen.

Det sterkt forvanskede varsel som nådde UD i Oslo søndag må ha virket til å *svække virkningen* av det som tidligere var mottatt fra svensk hold. — sendemannen i Oslo og noe mer konkret oberst Adlercreutz. Så langt fra å alarmere utenriksministeren har det snarere gitt ham et beroligende inntrykk av at varsløst var mindre viktig enn det i sin rette form virkelig var. Hensikten var oppnådd. Ved rettsoppgjøret etter krigen ble U. Stang frikjent for telegram-affæren, da minister Scheel jo ved sin underskrift sto formelt ansvarlig. Til gjengjeld fikk Stang skikkelig straff for sitt forhold under okkupasjonen. Om Scheels lojalitet og gode vilje kunne det neppe reises tvil, men vel om den gamle manns skikkethet for en så utsatt post, og uten støtte fra en militær rådgiver.

5. Koht hadde dessuten hendene fulle og hele sin oppmerksomhet opptatt med de noter han fikk overrakt den 5. april fra den britiske og franske regjering. I samme ordlyd ga disse uttrykk for at de mente å ha rett til å treffe ethvert tiltak de fant nødvendig for å hindre at Tyskland fikk krigsfornødenheter fra Norden. Dette var et dundrende skudd for baugen av vårt vanføre lille statsskip, analogt med Bräuers tidligere advarsler, og i likhet med disse var det intet spesifikt varsel. De allierte hadde riktignok på det tidspunkt fattet beslutning om sin aksjon, men selve invasjonsplanen ble som vi skal høre på en avgjørende måte utsatt to dager senere. Den 5. april visste de ikke selv hva de faktisk kom til å gjøre, bortsett fra mineutleggingen den åttende.

6. Når det gjelder forhåndsopplysninger om de *allierte* planer m.h.t. Norge, ligger saken i det hele tatt annerledes enn det tilfellet var med den tyske invasjonsplanen. Mens der for den sistes vedkommende rådet den strengeste hemmeligholdelse, riktignok brutt av antinazisten oberst Oster, ble de allierte planer debattert i parlamentet og endog i offentligheten. Allerede 20. januar holdt Churchill en radiotale adressert til de *neutrale land* der han klart antyder at de allierte kunne bli nødt til å gripe inn med våpenmakt dersom deres egen forsvarsinteresse tilsa det. Liddell Hart bemerker i sin bok om den annen verdenskrigs historie: «There were all too many public hints of allied action.» (Eng. utg. s. 55.)

7. Colbans telegram til Koht den 4. april. Når dette skrives har jeg ikke teksten foran meg, men stemmer Stangelands gjengivelse, har sendemannens kilde, parlamentsmedlemmet Philip Noel-Baker, røbet den allierte beslutning om en umiddelbart forestående flåteaksjon mot malmtrafikken. At det i virkeligheten dreiet seg om en mer omfattende invasjonsplan mot vestnorske havner har han kanskje ikke visst, i hvert fall neppe sagt. Fra Noel-Bakers side var opplysningen et diskre-

sjonsbrudd, men siden der var så megen offentlighet og kontrovers om saken, og ut fra sin egen politiske og personlige motvilje mot planen har han ansett seg berettiget til å underrette den norske sendemannen. Som den fredsvenn og Norgesvenn han var handlet han ut fra respektable motiver. For hele sin livsgjerning for fredens sak ble han etter krigen tildelt Nobels fredspris.

8. Stangeland anstiller noen betraktninger om hva Koht visste og mente i de skjebnesvangre dagene før 9. april. Spørsmålet har vært diskutert i det vide og det brede siden krigens slutt, nu senest i en rekke innlegg i Farmand. Saken er langt fra klar, og der er forskjellige tolkningsmuligheter. Jeg skal her bare ta opp en av Stangelands anførsler og samtidig supplere min egen fremstilling på et enkelt punkt som ble litt uklart i min artikkel.

Stangeland skriver: «Koht visste at *England visste* (nemlig om den forestående tyske aksjon), og at det store spillet allerede var igang.» Men her må man spørre: *hva visste England?* Den 7. april kl. 13:25 meldte et britisk fly at sterke tyske marinestyrker seilte med full fart nordover gjennom Skagerak mot norsk-kysten. I den forbindelse skriver Churchill: «I Admiralitetet fant vi det vanskelig å tro at denne styrke seilte mot Narvik, trass i en rapport fra København om at Hitler aktet å ta havnen.» Liddell Hart som siterer dette, konstaterer så at den britiske hjemmeflåte seilte fra Scapa Flow kl. 19:30, men det så ut til at både Admiralitetet og admiralerne ombord bare var opptatt av tanken på å komme de tyske slagkrysserne til livs. I sin iver etter å engasjere de store skipene i kamp kom de til å tape av syne den mulighet at fienden hadde hensikter i retning av landsetting, og gikk glipp av en chance til å stoppe de mindre krigs- og transportskip med tropper ombord. Liddell Hart spør videre:

«Siden et ekspedisjonskorps allerede var innskipet og seilklart, hvorfor var det da så sent om å lande og kaste de tyske avdelinger ut før de hadde tid til å sette seg fast i de norske havnene?» Årsaken finner han nettopp i at den britiske ledelse ikke forsto, langt mindre visste, at de hadde å gjøre med en tysk invasjon i full utvikling. Dette bevises ved at Admiralitetet da rapporten om de tyske slagkrysserne inntraff, beordrer flåtene i Rosyth og Clyde til å sette de innskipede ekspedisjonstroppene i land, uten deres utstyr, og hurtigst slutte seg til flåten til sjøs. Dermed var den allierte invasjonen etter en gang utsatt, og da ekspedisjonskorpsene den 14., 16./17. og 18. april landet i henholdsvis Narvikområdet, Namsos og Åndalsnes hadde tyskerne fått så fast fot at de med sin overlegenhet også i luften måtte vinne løpet. De allierte trakk seg den 30. april og 1. mai tilbake fra Åndalsnes, den 1. og 2. mai fra Namsos. I Narvikområdet var krigslykken bedre: der lyktes det de allierte (norske, britiske, franske og polske styrker) å slå tyskerne tilbake til svenskegrensen, og general Dietl forberedte evakuering til Sverige. Men hardt presset som de allierte nu var på fronten i vest, trakk de den 7. juni sine styrker ut av Norge. Den tyske okkupasjon av hele landet var dermed et faktum vi måtte leve med i fem år. Norges kampfelleskap med våre allierte var med dette også et faktum — for de aller fleste av oss.